

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ 2012

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντῖνος Καβάφης

Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου
ποιητοῦ ἐν Κομμαγηνῇ· 595 μ.Χ.

Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.

Εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι. —
Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε — για λίγο — νά μή νοιώθεται ἡ πληγή.
(1921)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Τρία ἀπό τα βασικά γνωρίσματα τῆς ποίησης τοῦ Κ. Καβάφη εἶναι ἡ πεζολογία, ἡ ιδιότυπη γλώσσα καί ἡ χρήση συμβόλων. Για το κάθε ένα ἀπό τα παραπάνω γνωρίσματα να γράψετε ένα ἀντίστοιχο παράδειγμα ἀπό το ποίημα που σας δόθηκε. **Μονάδες 15**
- B1.** Στο ποίημα, σύμφωνα με τον Στέφανο Διαλησμά, «έχουμε ένα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο (με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ὥστε να προβάλλει τα μέρη ἀπό τα οποία ἀπαρτίζεται) που υποστηρίζει καί συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα». Να τεκμηριώσετε τὴν παραπάνω ἀποψη αιτιολογώντας τὴ συγκεκριμένη ἐπιλογή τοῦ τίτλου ἀπό τον ποιητή. **Μονάδες 20**
- B2.** Να ἐπισημάνετε στο ποίημα τέσσερα διαφορετικά ἐκφραστικά μέσα (μονάδες 8) καί να ἐρμηνεύσετε τὴ λειτουργία τους (μονάδες 12). **Μονάδες 20**

Γ1. Να σχολιάσετε τους παρακάτω στίχους σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

**Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασία καί Λόγω.**

Μονάδες 25

Δ1. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το ποίημα του Κ. Καβάφη *Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου ποιητοῦ ἐν Κομμαγηνῇ· 595 μ.Χ.* με το παρακάτω ποίημα του Τ. Λειβαδίτη *Αυτοβιογραφία*, εντοπίζοντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο ποιημάτων.

Μονάδες 20

Τάσος Λειβαδίτης

Αυτοβιογραφία

Ἄνθρωποι πού δὲ γνώρισα ποτὲ μοῦ δώσαν τὸ αἷμα μου καὶ
τ' ὄνομά μου,
στὴν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα
μιὰ κίνηση πάντα σὰ ν᾿άθελα νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸνα
χτύπημα
δίψασα γιὰ ὅλη τὴ ζωή, κι ὅμως τὴν ἄφησα
γιὰ ν' ἀρπαχτῶ ἀπ' τὰ πελώρια ἀγκάθια τῆς αἰωνότητας,
ἢ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τὸ αὐριανό μου
τίποτα
κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσει στὸν πόνο μου
ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο — εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας,
κι ὀλομόναχος,
κ' ἡ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, πού τὴν ἀνακαλύπτεις
ἕστερ' ἀπὸ χρόνια,
ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμέψει πιά σὲ τίποτα.

Ἐπάγγελμά μου: τὸ ἀκατόρθωτο.

Τάσος Λειβαδίτης, *Ποίηση*, τ. 1, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος, 2003, σ. 429.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

Καθώς το ποίημα εκφράζει συναισθηματικές καταστάσεις που βιώνει κάθε άνθρωπος, αποπνέει έντονη συγκίνηση και μάλιστα με μεγάλη ποσότητα, εφόσον κυριαρχούν το α' πρόσωπο και ο ενεστώτας χρόνος. Ωστόσο στο επίπεδο της έκφρασης ο λυρισμός είναι απόλυτα ελεγχόμενος. Οι πεζές εκφράσεις του καθημερινού λόγου («που κάπως ξέρεις από φάρμακα», «που κάμνουνε – για λίγο – να μη νιώθεται η πληγή») συγκρατούν το συναίσθημα.

Η γλώσσα του Καβάφη είναι τόσο διαφορετική ιδιότυπη και πέρα από τα καθιερωμένα, όσο και η ποίησή του. Δεν ανήκει αμιγώς στη δημοτική της εποχής και συνάμα δεν έχει καμιά σχέση με την τυπική καθαρεύουσα. Είναι η ξεχωριστή, ζωντανή δημοτική γλώσσα με στοιχεία καθαρεύουσας («Εις σε, εν φαντασίαν και Λόγω, του άλγους») και πολιτικούς ιδιοματισμούς («που κάμνουνε»)

Σύμβολο αποτελεί το μαχαίρι καθώς αναφέρεται στο χρόνο. Τα συναισθήματα οδύνης και φρίκης του ποιητή αισθητοποιούνται με την οπτική εικόνα του ανοιχτού τραύματος που προκλήθηκε από μαχαίρωμα.

B1.

Είναι ένας από τους εκτενέστερους τίτλους ποιημάτων που έγραψε ποτέ ο Καβάφης. Όχι χωρίς λόγο γιατί το ιστορικό άλλοθι αυτού του εσωτερικού μονολόγου περιορίζεται στον τίτλο και έτσι η ταύτιση των δύο ποιητών γίνεται σχεδόν αναπόφευκτη. (σελ. 66 σχολ. βιβλίο)

Μελαγχολία : Αποτυπώνει την ψυχική κατάσταση του δημιουργού.

Ιάσων Κλεάνδρου : λειτουργεί ως προσωπίο του Καβάφη

Ποιητού : ιδιότητα που κάνει την ταύτιση του Ιάσωνα με τον Καβάφη αναπόφευκτη

Κομμαγήνη : το κρατίδιο την περίοδο που αναφέρεται στον τίτλο βρίσκεται σε παρακμή (φθορά του ποιητή)

595 μ.Χ. : Η χρονολογία αποτελεί μία ένδειξη ότι το πρόβλημα της φθοράς δεν ξεχωρίζει εποχές.

Ο Καβάφης προσελκύει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, προϊδεάζοντάς τον για το περιεχόμενο του ποιήματος. Παράλληλα, η αρχαιοπρέπεια (γενική του ονόματος, παράθεση, εμπρόθετος προσδιορισμός του τόπου και χρονική ένδειξη) δίνει κύρος και μεγαλοπρέπεια στην αφήγηση και το πλήθος των πληροφοριών πειστικότητα και αντικειμενικότητα. Επιπλέον, δημιουργείται ένα ιστορικό σκηνικό (ψευδοϊστορικό πλούσιο) που προσδίδει αληθοφάνεια στην ποιητική αφήγηση. Μέσα από την προβολή του ψευδοϊστορικού προσώπου του Ι. Κλεάνδρου πετυχαίνει να μην προσλάβει ο αναγνώστης το ποίημα ως το ατομικό δράμα του ίδιου του Κ. Καβάφη ώστε να αποστασιοποιηθεί από μία ατομική κατάσταση και να συλλάβει το διαχρονικό χαρακτήρα του ποιήματος. Επίσης, με τον τρόπο αυτό ο λόγος του αποκτά βαρύτητα και πειστικότητα, καθώς παρουσιάζεται ως θέση ενός επώνυμου και προσώπου, έστω και ανύπαρκτου ιστορικά. Γενικά, τα στοιχεία του τίτλου προσφέρουν άλλοθι στον Καβάφη, ώστε να αποκρύπτει τα συναισθήματα και τα αδιέξοδά του και μέσα από το ψευδοϊστορικό περίβλημα αποκτούν διαχρονικότητα και καθολικότητα η θλίψη από τη σωματική και ορφική φθορά καθώς και η θεραπευτική ιδιότητα της ποίησης,

B2.

Κυριαρχεί η προσωποποίηση (Τέχνη της Ποίσεως) που αισθητοποιεί την επικοινωνία του ποιητή με την τέχνη του. Απευθυνόμενος σε αυτήν αρθρώνει σιωπηλά τον ενδόμυχο πόνο της ψυχής του. Η επικοινωνία του αφηγητή ποιητή με την τέχνη αποτελεί την ουσία του μονολόγου.

Η επανάληψη της φράσης «Είναι πληγή από φριχτό μαχαίρι» αποτελεί το νοηματικό πυρήνα του ποιήματος, τονίζει την ψυχική φόρτιση του ποιητή που έφτασε στο ζενίθ της αντοχής του, ενώ η νέα επανάληψη της λέξης πληγή φορτίζει ακόμη περισσότερο συναισθηματικά, αποδίδοντας γλαφυρά τη συναισθηματική εικόνα του ποιητή.

Ο Καβάφης δε θεωρεί απλώς διανοητική επινόηση, απόμακρη χωρίς πραγματικά υπόσταση. Αντίθετα, τη θεοποιεί και απευθύνεται προς αυτή μέσα από τη σχηματικά αποστροφή (εις σε προστρέχω τέχνη της ποιήσεως), αποστροφή που προκαλεί και ενισχύει τις συγκινήσεις της ψυχής. Παράλληλα, προσδίδεται στην επικοινωνία αυτή θεατρικότητα και το ποίημα κερδίζει σε ζωντάνια, αμεσότητα και δραματικότητα.

Ως εκφραστικό μέσο χρησιμοποιείται και η μεταφορά «πληγή από φριχτό μαχαίρι». Ο χρόνος προκαλεί φθορά και αβάσταχτο πόνο ενώ η πληγή των γηρατειών τον επηρεάζει εξωτερικά (σωματικές αλλοιώσεις) και εσωτερικά (οι ψυχολογικές διεργασίες που φέρνουν οι σωματικές αλλαγές, αγωνία, ανασφάλεια, μελαγχολία).

Γ1.

Ο ποιητής προστρέχει στην τέχνη και απευθύνεται προς αυτήν μέσα από το σχήμα της αποστροφής για παρηγοριά και ίαση από τα ανυπόφορα γηρατεία της. Το β' πρόσωπο «σε» και «ξέρεις» διαπλέκεται με το α' πρόσωπο «προστρέχω» για να φορτιστεί η επικοινωνία του ποιητή με την τέχνη του μέσα από ένα φανταστικό διάλογο, που στην ουσία είναι εσωτερικός μονόλογος, προσδίδοντας έτσι ένα κλίμα οικείο, ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Τα θεραπευτικά μέσα που διαθέτει είναι η Φαντασία και ο Λόγος (έννοιες που προσωποποιούνται και είναι τα βασικά εργαλεία της ποιητικής τέχνης). Φαντασία είναι τόσο η δημιουργική που παράγει εσωτερικές εικόνες και τις μεταπλάθει όσο και η μνημονική που λειτουργεί ως αναπόληση ευχάριστων στιγμών του παρελθόντος. Ο Λόγος εκφράζει ό,τι συλλαμβάνει η φαντασία και δίνει στα οράματα μορφή, τα κατανοεί και τα ερμηνεύει. Ο Καβάφης όμως είναι ρεαλιστής και δεν τρέφει ψευδαισθήσεις. Γνωρίζει ότι η τέχνη του είναι απόπειρα καταπράυνσης του πόνου και αυτή η πίστη του στην προσωρινότητα της λύτρωσης μέσω της ποιητικής δημιουργίας φαίνεται με τις λέξεις «κάπως» και «δοκιμές».

Δ1.**Ομοιότητες:**

- Και τα δύο πρόσωπα έχουν ποιητική ιδιότητα («άνθρωποι που δε γνώρισα και τ' όνομά μου»)
- Και οι δύο βασανίζονται από έναν έντονο πόνο («κανείς δεν μπορεί ολομόναχος»). Η μελαγχολία ως ψυχική κατάσταση του δημιουργού, μελαγχολία εξαιτίας των γηρατειών που γίνεται η αφορμή της ποιητικής έμπνευσης
- Και οι δύο βρίσκονται στη δύση της ζωής τους («στην ηλικία μου χιονίζει, χιονίζει αδιάκοπα»).

Διαφορές:

- Για τον Καβάφη η ποίηση υπήρξε πάντα καταφύγιο του. Ήταν σκοπός της ζωής του, τις ατέλειωτες ώρες μοναξιάς κατά τις οποίες προσπαθούσε να αποδώσει όσο πιο τέλεια την ουσία της και αυτή τον αποζημίωνε, προσφέροντας κάθε φορά διέξοδο στα αδιέξοδα του. Για μια λοιπόν φορά ακόμη ζητά τη συνδρομή της να απαλύνει την πληγή των γηρατειών με τον τρόπο που μόνο αυτή γνωρίζει. Για τον Τ. Λειβαδίτη όμως, η ποίηση είναι <<σα μια μεγάλη αλήθεια, που την ανακαλύπτει ύστερ' από χρόνια, όταν δεν μπορεί να σου χρησιμεύσει πια σε τίποτα>>. Άρα γι' αυτόν η ποιητική δημιουργία δεν εκτονώνει τη συναισθηματική φόρτιση και δε λυτρώνει το δημιουργό.
- Ο Καβάφης χρησιμοποιεί την τεχνική του ενδιάμεσου αφηγητή (χρήση ποιητικού προσωπείου), ενώ ο Τ. Λειβαδίτης εκφράζει τις προσωπικές του σκέψεις και προβληματισμούς χωρίς να αναθέτει την αφήγηση σ' ένα φανταστικό ποιητή.